

SITUAȚIA GENERAL-STRATEGICĂ DE PE FRONTUL SOVIETO-GERMAN.

În prima parte a anului 1943 frontul sovieto-german continua să fie principalul teatru de confruntări militare în desfășurarea celui de al doilea război mondial. Pe acest front erau concentrate cele mai multe forțe și mijloace și continuau să se producă sângeroase încleștări. Deși pierduse numeroase bătălii și suferise catastrofa înfrângere din Cotul Donului și de la Stalingrad, armata germană era încă departe de a fi învinsă.

BATALIA DE LA KURSK, una dintre cele mai mari bătălii de pe acest front, dar și din cel de al doilea război mondial, a avut loc în vara anului 1943 un impact puternic asupra mersului întregului război. Bătălia de la Kursk, Orel, Belgorod, s-a desfășurat în două mari etape între 5 iulie și 23 august 1943. Făcând o caracterizare generală a acestei crâncene confruntări, mareșalul sovietic Ivan I. Iakubovski scrie: „În zilele toride din vara anului 1943, pe un spațiu enorm între Orel și Harkov, a avut loc una dintre cele mai mari bătălii din al doilea război mondial – bătălia de la Kursk. Timp de 50 de zile și nopți, pe pământ și în aer s-au desfășurat lupte sângeroase – continuă mareșalul – la care au luat parte aproape trei milioane de oameni!”¹. În continuare, Iakubovski subliniază că numai în prima fază a acestei operații, respectiv ofensiva trupelor germane și apărarea trupelor sovietice, (5-12 iulie) cele două părți au angajat aproximativ 40.000 de tunuri și aruncătoare de mine, circa 8.000 de tancuri și peste 5.000 de avioane de luptă.² „Bătăliile de tancuri care s-au desfășurat atunci – subliniază Iakubovski – n-au mai avut egal în tot cursul celui de al doilea război mondial”³.

Contraofensiva armatei sovietice din 19 noiembrie 1942 – 2 februarie 1943 și înfrângerea gravă a trupelor germane și ale sateliților lor în cotul Donului și la Stalingrad, a disponibilizat forțe sovietice care au putut fi angajate împotriva Grupului de armate „A”, ce opera în Caucaz sub comanda generalului E. Kleist, care succedase la comandă feldmareșalului

* General-colonel (r), prof. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea „Spiru Haret”, București.

¹ Ivan I. Iakubovski, *Pământul în flăcări*, Editura Militară București, 1981, p. 125.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

W. List. Acest grup de armate a început să fie presat de trupele sovietice, amenințat cu fracționarea și încercuirea. Astfel, armatele sovietice au interceptat unele căi de comunicații ale forțelor lui Kleist pe direcția Rostov. Referindu-se la acest moment critic pentru trupele germane, analistul britanic Liddell Hart scrie: „Dar cel mai primejdios a fost un salt brusc spre sud, în lungul aliniamentului Don, dinspre Stalingrad spre Rostov. Unul dintre vârfurile de lance ale rușilor a ajuns la numai 24 Km de acest culoar îngust”⁴. Informat de situația creată, Hitler, după ce inițial refuzase, a aprobat retragerea, deși au fost momente când generalul Kleist era pe punctul să cedeze. Această acțiune condusă de Kleist este considerată un exemplu de măiestrie militară. „Trupele germane din Caucaz au traversat cu bine Donul, la Rostov, exact în clipa în care forțele de la Stalingrad se prăbușeau”⁵. Este de menționat că rezistența prelungită a trupelor germane de la Stalingrad a creat Înaltului comandament german: „răgazul necesar de a întreprinde contramăsuri de care au depins soarta întregului front de răsărit. Dacă armata de la Stalingrad s-ar fi predat în primele șapte săptămâni de la încercuire – consideră Liddell Hart –, pentru celelalte armate germane dezastrul ar fi fost mai mare”⁶. În afară de aceasta, trupele germane au fost favorizate de stratul de zăpadă mare care a limitat mult viteza de înaintare a trupelor sovietice.

După lichidarea grupării de trupe inamice din zona Stalingradului, și după retragerea forțelor agresoare din Caucazul de Nord, sub presiunea trupelor sovietice. Comandamentul Suprem sovietic în frunte cu I. V. Stalin, a considerat că germanii și aliații lor sunt slăbiți și deruțați și, ca urmare, sunt create condiții pentru executarea unor acțiuni ofensive de amploare, în adâncime, pe direcția generală Kursk. Însă, datorită faptului că s-au impus unele reorganizări, completari cu efective și cu tehnică de luptă, înființarea de noi mari unități operativ-strategice, regrupări de trupe, la care s-au adăugat condițiile grele de iarnă: temperaturi scăzute, strat de zăpadă mare, au determinat unele întâzieri în demararea operațiilor preconizate. În acest sens, mareșalul K. K. Rokossovski subliniază că după bătălia de la Stalingrad „în fața comandamentului și a statului major al Frontului Don” (pe care-l comanda) s-a pus problema de a trimite cât mai repede la noile destinații cele șapte armate care deveniseră disponibile, împreună cu

⁴ Liddell Hart, *Istoria celui de al doilea război mondial*, Editura ORIZONTURI, Editura LIDER, București, vol. II, p. 115-116.

⁵ *Ibidem*, p. 118.

⁶ *Ibidem*, p. 119.

serviciile lor administrative și auxiliare⁷. Mai departe, mareșalul Rokossovski descrie întâlnirea cu Stalin din 4 februarie 1943, când fusese convocat la Moscova. În context, mareșalul povestește că la sosirea sa pe unul din aerodromurile de la Moscova a văzut prima dată generali și ofițeri sovietici „pe umerii lor străluceau epoleți aurii”, ceea ce însemna, afirmă el, că în armata sovietică se introdusese portul epoleților⁸. La întâlnirea cu Stalin, după felicitările de rigoare pentru izbânda de la Stalingrad, liderul sovietic le-a expus celor prezenți „unele considerații cu privire la desfășurarea ulterioară a operațiilor militare”⁹. Frontul Don, care-și schimbase denumirea în Frontul central, trebuia să se deplaseze cât mai repede posibil în zona Eliț, unde stabilise și punctul său de comandă; acolo îi erau transferate încă două armate și o armată aeriană¹⁰. În cadrul întâlnirii, Stalin i-a comunicat lui Rokossovski că va primi „o nouă misiune, a cărei îndeplinire va avea o mare importanță pentru evoluția ulterioară a evenimentelor”¹¹. Amănunțele i-au fost comunicate la Marele Cartier General, unde Rokossovski a luat cunoștință de „planul general de desfășurare a ofensivei pe direcția Kursk”¹².

Cu eforturi mari, comandamentul Frontului central și-a concentrat trupele și a declanșat grăbita ofensivă. Armatele acestui front au înaintat corespunzător, silindu-l pe inamic să se retragă. „Orașul Kursk – scrie Jean Palmowski – a fost eliberat de Armata Roșie la 8 februarie 1943, după victoria de la Stalingrad”¹³. În schimb, trupele Frontului Breansk, care începuseră ofensiva la 12 februarie înaintaseră în jur de 30 de km, dar la sfârșitul aceleiași luni au fost obligate să se oprească. Pronunțându-se post factum asupra cauzelor nereușitei acestei operațiuni, mareșalul Rokossovski subliniază că „Plănuind o operație de asemenea proporții – încercuirea întregii grupări a inamicului din zona Orel –, Cartierul general se pare că nu a ținut seama de unii factori”¹⁴. Ca de atâtea ori, și în acest caz, nu s-a

⁷ K. K. Rokossovski, *Datoria ostășească*, Editura Militară, București, 1982, p. 227.

* Noțiunea de front în terminologia rusă echivalează cu cea de grup de armate în terminologia occidentală.

⁸ *Ibidem*, p. 229.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*, p. 230.

¹¹ *Ibidem*, p. 231.

¹² *Ibidem*, p. 231.

¹³ Jean Palmowski, *Dicționar de istorie universală contemporană de la 1900 până azi*, Vol.II, Editura ALL, București, 2005, p. 33.

¹⁴ K. K. Rokossovski, *op. cit.*, p. 235.

acordat suficientă atenție pregătirilor și nu s-a studiat temeinic inamicul, care până în acel moment își refăcuse în mare parte potențialul de luptă, în urma pierderilor cauzate de trupele sovietice în luptele de pe direcțiile Breansk și Harkov. Mai mult, trupele germane se pregăteau pentru executarea unei contraofensive. În urma insuccesului ofensivei, deși Comandamentul sovietic a intervenit, schimbând din mers misiunile fronturilor angajate și a direcțiilor de înaintare a acestora, situația pe ansamblu nu s-a ameliorat, întrucât inamicul dispunea de forțe și mijloace superioare și devansase trupele sovietice în privința concentrării și desfășurării forțelor. În scurt timp, trupele germane au trecut la ofensivă, ducând lupte pentru cucerirea Harkovului și pentru a înainta spre Belgorod, iar ulterior să înainteze spre Kursk. În situația dată, Cartierul General sovietic, în a doua jumătate a lunii martie, a hotărât să înceteze ofensiva pe direcția Orel, iar trupele să treacă în apărare.

În această fază a confruntărilor, Comandamentul german a decis să atace trupele sovietice, din zona Kursk dinspre Orel și Belgorod, propunându-și să le încercuiască și să le nimicească însă acțiunea n-a avut succes. Cu toate acestea, trupele germane au reușit să păstreze două ieșinduri importante: unul aflat la est și sud-est de Orel, iar celălalt la est și la nord-est de Harkov. „Între aceste ieșinduri, pe care germanii le apărau cu îndârjire, s-a format enormul arc de la Kursk, care înainta spre vest pe o distanță de 200 km. Apărarea acestui arc a revenit trupelor Frontului central și ale Frontului Voronej”¹⁵. Potrivit dispozițiilor Comandamentului Suprem sovietic, cele două fronturi trebuiau să organizeze în bune condiții apărarea, punând un accent deosebit pe organizarea complexă a apărării antitanc. Situația operativ-strategică a trupelor sovietice continua să fie dificilă, întrucât „inamicul avea posibilitatea să creeze mari grupări de forțe și să execute contralovituri prin surprindere, în timp ce noi – spune Rokossovski – nu aveam cu ce să le parăm. Inexistența unor rezerve operative în adâncimea apărării noastre – continuă mareșalul – îi permitea inamicului, după ruperea frontului în sectoare înguste, să întreprindă încercuirea trupelor noastre aproape fără să se teamă de contralovituri”¹⁶. Înțelegând gravitatea situației, Comandamentul sovietic, pe lângă organizarea unei apărări puternice, adânc eșalonată, saturată cu mijloace antitanc, câmpuri de mine antipersonal și antitanc, obstacole genistice diverse, a acționat pentru crearea unor puternice rezerve strategice la dispoziția Cartierului General,

¹⁵ *Ibidem*, p. 239.

¹⁶ *Ibidem*, p. 240.

întrucât, așa cum subliniază generalul S.M. Ștemenko: „Fără crearea unor rezerve puternice și diferite nu se putea realiza coticura definitivă în mersul războiului”¹⁷. Dacă la 1 martie 1943, de pildă, Comandamentul Suprem sovietic avea în rezervă doar patru armate, până la 1 aprilie, numărul acestora a crescut la 10. Pe această linie se înscrie și măsura de înființare, la 13 aprilie 1943, a Frontului de rezervă, care apoi se va numi Frontul de etapă, dispus înapoia fronturilor central și Voronej. Apreciind situația din zona strategică de sud-vest a frontului sovieto-german, mareșalul Jukov scrie că: „La mijlocul lunii martie 1943, în sectoarele tuturor fronturilor situația se schimbă în favoarea Uniunii Sovietice. După zdrobirea trupelor germane, române, italiene și ungare în raionul Volga, Don, Caucazul de nord, inamicul, suferind pierderi uriașe, s-a retras spre mijlocul lunii martie pe aliniamentul Sevsk, Râlsk, Sumî, Ahtârka, Krasnograd, Slaveansk, Lisiceansk, Togonrod”¹⁸. În acest sens se pronunță și generalul S. M. Ștemenko, care în timpul războiului a lucrat în Marele Stat Major al armatei sovietice, subliniind că: „În primăvara anului 1943 Marele Cartier General și, desigur, organul său de lucru – Marele stat major – și-au concentrat atenția în special asupra situației din centrul frontului strategic”¹⁹. După ce menționează că spre sfârșitul lunii martie situația celor două părți aflate în conflict în zona orașului Kursk se stabilizase, Ștemenko apreciază: „Cu toate că inamicul a reușit să respingă trupele noastre de lângă Harkov, bilanțul general al campaniei de iarnă i-a fost extrem de nefavorabil: forțele armatei germane-fasciste erau slăbite și în momentul acela ea nu mai era în stare să desfășoare cu succes mari operații ofensive”²⁰. Acest aspect a fost avut în vedere și de comandamentul german care, pentru noi acțiuni ofensive trebuia să aducă forțe suplimentare substanțiale. Comandamentul sovietic ținea seama de faptul că inamicul „continua să mențină în raioanele Orel, Belgorod și Harkov grupări de izbire, constituite cu precădere din tancuri și aviație, a căror putere o sporea mereu. Pentru noi – scrie Ștemenko – această împrejurare constituia o dovadă directă a intențiilor ofensive ale inamicului”²¹.

Privită pe un plan mai larg, situația militară a Germaniei în anul 1943 se agravase și datorită înfrângerii suferite în Tunisia, unde trupele germane capitulasera la 13 mai în fața anglo-americanilor, în luna iulie s-a produs

¹⁷ S. M. Ștemenko, *op. cit.*, p. 142.

¹⁸ G. K. Jukov, *Amintiri și reflecții*, Editura Militară, București, 1970, p. 505.

¹⁹ S. M. Ștemenko, *op. cit.*, p. 139

²⁰ *Ibidem*, p. 139.

²¹ *Ibidem*, p. 142-143.

debarcarea Aliatilor în Sicilia, urmată de înaintarea în Italia continentală și de capitularea acestei țări în septembrie.

La 17 martie 1943, mareșalul Jukov a analizat, împreună Stalin, situația din zona strategică Kursk, creată în urma luptelor de la Harkov. Având în vedere că inamicul înainta în direcția Belgorod-Kursk, Comandamentul suprem sovietic a luat măsuri energice pentru a întări urgent Frontul Voronej cu scopul de a evita ca trupele germane să ocupe orașul Belgorod, iar apoi să dezvolte ofensiva pe direcția Kursk, ceea ce era periculos. Trecând în apărare pe aliniamentul Belgorod-Oboian, în a treia decadă a lunii martie 1943, forțele sovietice au oprit înaintarea trupelor germane și s-a stabilit un front care se va numi ieșindul de la Kursk. Completând informațiile în acest sens, mareșalul K. Rokossovski scrie că: „Începând cu luna aprilie, în zona arcului de la Kursk ambele părți beligerante au început să se pregătească intens pentru campania de vară”²². Având în vedere pregătirile intense pe care le efectuau trupele germane, grupările de forțe realizate și dispuse în teren, pentru Comandamentul sovietic a reieșit clar că adversarul urmărea să execute o operație ofensivă cu caracter decisiv în zona arcului de la Kursk, care „favoriza folosirea de către comandamentul german a unui procedeu preferat – executarea de lovituri la baza ieșindului pe direcții convergente [...] În caz de reușită – scrie Rokossovski – „inamicul ar fi pătruns în spatele fronturilor central și Voronej, și ne-ar fi încercuit circa șapte armate, instalate în apărare în arcul de la Kursk”²³.

Pentru a cunoaște mai concret situația creată și a stabili măsuri corespunzătoare, I. V. Stalin i-a cerut mareșalului G. Jukov să se deplaseze în zonă; în același timp, a numit pe generalul N.F. Vatutin în funcția de comandant al Frontului Voronej, front care va juca un rol important în viitoarea operație. Pe baza constatărilor făcute în timp ce s-a aflat în zonă, la 8 aprilie 1943, mareșalul Jukov a înaintat un amplu raport lui Stalin. După ce făcea o evaluare a forțelor inamice și anunța unele ipoteze probabile de acțiune ale acestuia, mareșalul menționa că „Din cauză că rezervele mari îi sunt limitate, inamicul va fi nevoit să desfășoare acțiunile sale ofensive în primăvara și în prima jumătate a verii anului 1943 pe un front mai îngust și să rezolve problema strict pe etape, având ca obiectiv principal al campaniei cucerirea orașului Moscova”²⁴.

În raportul menționat, în afară de aprecieri, mareșalul Jukov a formulat o serie de cereri și propuneri pentru Stalin precum: forțele de pe direcțiile

²² K.K. Rokossovski, *op. cit.*, p. 242.

²³ *Ibidem*, p. 242.

²⁴ G. K. Jukov, *op. cit.*, p. 511.

amenințate să fie întărite cu rezerve și trupe din zonele pasive; să se afecteze încă 30 de regimente de artilerie antitanc, precum și concentrarea artileriei autopropulsată pe direcțiile de efort; să se asigure un puternic sprijin de aviație; rezervele să fie puternice și dispuse pe direcțiile amenințate ș.a. În încheierea raportului, mareșalul exprima o opinie care, după mai multe discuții va fi acceptată. El spunea: „Consider neindicat ca trupele noastre să treacă la ofensivă în zilele următoare, cu scopul de a-l devansa pe inamic. Mai bine ar fi să-l epuizăm pe inamic prin apărarea noastră, să distrugem tancurile sale, iar pe urmă, introducând forțe proaspete, să trecem la ofensivă generală și să desăvârșim înfrângerea grupării principale a inamicului”²⁵. După cum afirmă generalul Ștemenko, mareșalul Vasilevski s-a asociat imediat părerilor expuse de mareșalul Jukov în raportul său către Stalin.

După ce a studiat raportul mareșalului Jukov, I.V. Stalin a cerut Marelui Cartier General să organizeze o amplă dezbateră în legătură cu campania de vară, acțiune care a fost precedată de o largă consultare cu comandamentele fronturilor, care cunoșteau mai bine situația reală”. Comandanții de fronturi și șefii de state majore – scrie generalul Ștemenko – au confirmat, până la termenul stabilit vechea situație a inamicului și și-au exprimat cu toții convingerea fermă că acesta va ataca neapărat pe direcția Kursk”²⁶. Această consfătuire a avut loc în seara zilei de 12 aprilie 1943. Ca participant, generalul Ștemenko menționează în lucrarea sa că: „în urma unei analize minuțioase a situației, toți participanții au căzut de acord că scopul cel mai probabil al ofensivei de vară a trupelor germano-fasciste va fi încercuirea și nimicirea forțelor principale ale fronturilor central și Voronej din arcul de la Kursk. În plus – continuă Ștemenko – s-a luat în considerare posibilitatea ca ulterior inamicul să dezvolte succesul pe direcțiile est și sud-est, inclusiv în direcția Moscova”²⁷. În cadrul acestei întruniri s-a emis o ipoteză de acțiune care prevedea concentrarea eforturilor „în raionul Kursk, să-l slăbim mai întâi aici pe inamic într-o operație de apărare, iar pe urmă să trecem la contraofensivă și să-l zdrobim definitiv”²⁸. Tot cu acest prilej s-a stabilit caracterul apărării pentru a se obține rezultatele scontate. Însă, până la adoptarea definitivă a acestei soluții va mai trece timp, deoarece Comandantul suprem nu se pronunțase. La 25 aprilie 1943, Marele Cartier General a examinat în detaliu situația operativ-strategică în care se afla Frontul Voronej, „care avea în fața lui cea mai puternică grupare a

²⁵ *Ibidem*, p. 513.

²⁶ S. M. Ștemenko, *op. cit.*, p. 144.

²⁷ *Ibidem*, p. 145.

²⁸ *Ibidem*.

inamicului, aceea de la Belgorod-Harkov”²⁹. Cei prezenți s-au pronunțat pentru apărare în prima fază și nu s-a mai susținut executarea, cu prioritate, a unor operații de devansare a ofensivei inamicului. Ca urmare, Marele Cartier General și organul său de lucru, Marele Stat Major, s-au concentrat asupra organizării apărării, care, în fâșia cea mai probabilă a ofensivei inamicului, avea o adâncime de până la 300 km³⁰. Apărarea organizată pe mai multe fâșii și realizarea unor rezerve strategice puternice, precum și organizarea aliniamentului de apărare pe Don, apreciază generalul Ștemenko: „ne asigurau indiscutabil posibilitatea de a-l opri pe inamic în orice împrejurare”³¹. În timpul acestor discuții s-a precizat că organizarea apărării trebuie să se aibă în vedere următoarele aspecte: apărarea să fie adâncă; un antitanc ridicat prin folosirea eficientă a artileriei antitanc, a artileriei de câmp, organizarea unor câmpuri de mine antipersonal și antitanc, organizarea de obstacole antitanc, constituire unor baraje mobile antitanc; organizarea unei temeinice apărări antiaeriene, vizând acțiunea aviației și a artileriei antiaeriene, folosirea manevrei de mijloace antitanc etc.

În același timp, partea germană se pregătea și ea intens pentru viitoarea ofensivă. Astfel, la 15 aprilie 1943, Hitler a emis ordinul pentru operația „Citadela”, în care menționa: „Am hotărât ca, de îndată ce vremea va permite, să efectuez prima ofensivă din anul acesta «Citadela». Ofensiva are o însemnătate hotărâtoare. Ea trebuie să ne asigure inițiativa în primăvară și în vară”³². În procesul elaborării planului, unii mareșali și generali germani, între care feldmareșalul Erick Manstein, comandantul Grupului de armate „Sud”, feldmareșalul Klüge, generalul-colonel Walther Modell, și-au exprimat scepticismul în legătură cu reușita ofensivei preconizate³³. Dar, „Cu toate acestea – scrie mareșalul Rokossovski – „comandamentul german, dornic să restabilească prestigiul militar zdruncinat al Germaniei și să preîntâmpine dezmembrarea blocului fascist, profitând de inexistența celui de al doilea front în Europa, a hotărât, după o pregătire îndelungată și după repetate amânări, începerea ofensivei în zona Kursk”³⁴. Hitler continua discuțiile cu generalii săi pentru a răspunde la dilema strategică a momentului: apărare sau ofensivă. Dar, cum observă unii analiști militari, spre deosebire de Stalin, care a fost receptiv la

²⁹ *Ibidem*, p. 146.

³⁰ *Ibidem*, p. 149.

³¹ *Ibidem*.

³² K. K. Rokossovski, *op. cit.*, p. 243.

³³ *Ibidem*, p. 243.

³⁴ *Ibidem*.

sugestiile generalilor săi de a trece în apărare în prima fază și apoi de a executa o contraofensivă generală, Hitler a respins acest punct de vedere exprimat de unii din generalii săi, impunându-și, ca de atâtea ori, hotărârea sa de a trece la ofensivă³⁵.

PLANUL DE CAMPANIE AL COMANDAMENTULUI GERMAN cu numele de cod: „Citadela” pentru prima fază, și „Panthera” pentru faza a doua, a fost elaborat sub îndrumarea noului șef de stat major al O.K.H.-generalul Kurt Zeitzler, succesorul lui Franz Halder. Prin aplicarea planului de campanie, Comandamentul german urmărea să-și ia revanșa pentru înfrângerea severă suferită la Stalingrad și în Caucazul de Nord și pentru recucerirea inițiativei strategice în favoarea sa și a-și realiza obiectivele strategice propuse, a acordat o atenție deosebită pregătirii acestei bătălii ce se dorea decisivă. Propunându-și asemenea obiective, se avea în vedere că la începutul verii anului 1943, armata germană continua să fie o forță importantă, fapt care rezultă și din următoarele cifre: armata germană ajunsese la 10.300.000 de oameni, dintre care armata de operații 6.682.000 de oameni. În plus, pe frontul sovieto-german mai existau și 525.000 de militari din armatele europene satelite Germaniei³⁶. Potrivit unor surse sovietice, înainte de declanșarea ofensivei din vara anului 1943, armata germană și aliații săi aveau pe frontul de est 232 de divizii, aproximativ 5.200.000 de combatanți, 54.000 de tunuri și aruncătoare de mine, 5.850 de avioane de luptă. În vederea executării proiectatei operații de la Kursk, Înaltul comandament german a concentrat 50 de divizii dintre cele mai bune, din care 16 de tancuri și motorizate, aproape 10.000 de tunuri și aruncătoare

³⁵ Analistul militar englez Liddell Hart, după ce se refera la framantarile ambelor tabere aflate în conflict în legătură cu campania din 1943, afirma că: „Această nesiguranță [în victoria finală n.n.] care se citea printre rânduri se prea poate să fi stat la baza importantului preludiu diplomatic care a precedat înclrestarea armată. În luna iunie – continuă el –, Molotov a avut o intrevvedere cu Ribbentrop la Kirovograd, oraș aflat atunci sub ocupație germană, unde au discutat posibilitatea terminării războiului. Conform mărturiilor ofițerilor germani care i-au servit drept consilieri tehnici lui Ribbentrop – scrie Hart –, acesta a propus drept condiție a păcii ca granița viitoare a Rusiei să se afle de-a lungul Niprului, în timp ce în Moldova dorea cel puțin redobândirea vechilor granițe; discuțiile s-au împotmolit datorită acestui obstacol insumortabil, ca apoi să fie suspendate datorită informației că Aliații occidentali aflaseră de desfășurarea lor. Rezolvarea problemei – încheie Hart – a fost lasată în seama puterii armatelor” – în Liddell Hart, *op.cit.*, vol. I, p.131. (Dacă acest fapt s-a petrecut – adăugăm noi – nu este exclus ca sovieticii să nu fi urmărit prioritar realizarea unei păci separate cu germanii, cât să exercite presiuni asupra aliaților să deschida al doilea front.)

³⁶ J. H. Bagramean, în *Memorial de război*, Editura Politică, București, 1976, p. 318.

de mine, 2.700 de tancuri și tunuri de asalt, peste 2.000 de avioane și aproape 900.000 de combatanți³⁷.

Înainte de angajarea în crâncena bătălie de la Kursk, armata germană a cunoscut o serie de prefaceri prin care s-a urmărit creșterea forței combative a acesteia. În urma încorporării a încă 2.000.000 de oameni, ridicând efectivele, cum mai menționam, la 10.300.000 de oameni, chiar dacă unii erau mai puțin instruiți. Din dorința de a avea un număr cât mai mare de divizii, pentru a duce în eroare adversarii, Hitler, sub pretextul reorganizării, a redus diviziile de infanterie, de exemplu, de la 9.367 puști și 105 tunuri și aruncătoare de mine, au trecut la 6.000 de puști, 15 tunuri antitanc și 48 de aruncătoare de mine. În perioada la care ne raportăm, pe frontul sovieto-german era 60 de divizii reorganizate. În altă ordine de idei, trebuie subliniat că în anul 1943, Germania era încă puternică din punct de vedere militar, dispunând de 294 de divizii³⁸. Sub aspectul dotării cu tehnică au survenit, de asemenea, o serie de elemente noi. Pe baza creșterii producției industriale în spațiul dominat de Germania, producția de tunuri și de tancuri a crescut de două ori față de anul 1942, iar cea de avioane de 1,7 ori.³⁹ Pentru a schimba mersul războiului în favoarea sa, sigură de victorie în campania din anul 1943, Germania a introdus pentru prima dată în dotarea armatei noi mijloace de luptă îndeosebi în domeniul tehnicii blindate, între care, tancurile „Panthera” sau T-5 și „Tigru” sau T-6 cu tun de 88 mm, precum și autototunul greu „Ferdinand”, cu tun de 150 mm. Cu toate că nu fuseseră produse în cantități mari, Înaltul comandament german în frunte cu Hitler și-au pus toate speranțele în aceste mijloace, prin care se urmărea, între altele, depășirea superiorității tancului sovietic T-34, care le crease și le va mai crea încă probleme germanilor și aliaților lor .

Planul de campanie german prevedea, așa cum intuise Comandamentul sovietic, executarea a două lovituri convergente: una dinspre Orel spre Kursk și a doua dinspre Harkov – Belgorod spre Kursk, prin care, conform planului „Citadela”, prin aceste lovituri în cleste, urma să lichideze trupele sovietice din ieșindul de la Kursk, iar apoi să aplice planul „Panthera” pentru a înainta spre Moscova. În prima fază: „Comandamentul german urmărea să pătrundă în spatele fronturilor Central și Voronej, să încercuiască și să nimicească trupele sovietice care apărau ieșindul de la Kursk, după care să dezvolte ofensiva pe direcția sud-vest”.⁴⁰

³⁷ G. K. Jukov, *op.cit.*, p.525.

³⁸ *Marea conflagrație a secolului XX ...*, p. 288.

³⁹ *Ibidem*, p. 287.

⁴⁰ I. Rokossovski, *op.cit.*, p.123.

În vederea ducerii la îndeplinire a planului menționat, trupele destinate să ia parte la operație au adoptat următorul dispozitiv ofensiv: pe direcția Orel-Kursk, respectiv pe latura de nord a ieșindului de la Kursk, a fost destinată Armata 9 germană, sub comanda generalului-colonel Wilhelm Modell, din Grupul de armate „Centru”, în componerea căreia intrau 3 corpuri de tancuri (6 divizii de tancuri), 2 corpuri motorizate și 7 divizii de infanterie. Această armată avea misiunea să rupă apărarea trupelor sovietice, pe un front relativ îngust, de 50 de km, în fâșia în care se apăra Frontul central, comandat de generalul K. Rokossovski, dând lovitura principală în lungul căii freate Orel – Kursk. Pe ambele flancuri ale acestei lovituri a fost prevăzută executarea concomitentă a câte o lovitură secundară cu forțe în valoare de 2-3 divizii de infanterie.⁴¹ Cealaltă grupare opera pe latura de sud a ieșindului, în raionul Belgorod – Harkov, formată din Armata 4 tancuri și Grupul operativ „Kempff” ambele din Grupul de armate „Sud”. Această grupare, de sub comanda feldmaresalului Erick Manstein, avea misiunea să rupă apărarea trupelor sovietice la vest de Belgorod, într-un sector de 25 de km, dând lovitura principală pe direcția Oboian – Kursk. Grupul operativ „Kempff”, format din 3 divizii de infanterie și 3 divizii de tancuri, urma să treacă la ofensivă în raionul Belgorod, cu misiunea de a rupe apărarea trupelor sovietice într-un sector cu o dezvoltare de 15 km, dând lovitura principală pe direcția Belgorod – Korocea. Pentru fixarea trupelor sovietice de pe latura de vest a ieșindului, comandamentul german a dispus Armata 2, de la Grupul de armate „Centru”, pe un front de 200 km⁴² Flancul drept al acestor acțiuni ofensive era asigurat de trupele Corpului 42 armată, dispus pe Doneț, pe un front de 125 de km⁴³.

Generalul S.M. Stemenko utilizează următoarele cifre: „... pe direcția Orel, Kursk – 7 divizii de tancuri, 2 divizii motorizate și 11 divizii de infanterie, iar pe direcția Belgorod, Kursk – 10 divizii de tancuri, o divizie motorizată și 7 divizii de infanterie. În total, după datele noastre – scrie Stemenko –, la ofensivă participau 17 divizii de tancuri, trei divizii motorizate și 18 divizii de infanterie ale inamicului”⁴⁴.

PLANUL DE CAMPANIE AL COMANDAMENTULUI SOVIETIC, a fost construit, în principal, pe baza concluziilor la care se ajunsese în cadrul consfățuirii de la Marele Cartier General din 12 aprilie 1943. „Armata Roșie – scrie mareșalul I. Iakubovski – dispunea acum de

⁴¹ *Ibidem*, p. 289.

⁴² *Ibidem*, p. 289.

⁴³ *Marea conflagrație a secolului XX ...*, p. 289.

⁴⁴ S. M. Ștemenko, *La Marele stat major*, Editura Militară, București, 1973, p. 160.

suficiente forțe și era pregătită să declanșeze marea ofensivă de vară, însă comandamentul sovietic, după ce a aflat intențiile inamicului, a luat hotărârea să-l istovească printr-o apărare premeditată pe ieșindul de la Kursk și să desăvârșească zdrobirea lui printr-o contraofensivă⁴⁵. Cu toate acestea, Comandamentul sovietic mai oscila încă între ofensivă și apărare și abia la sfârșitul lunii mai, începutul lunii iunie s-a decis să treacă la apărare premeditată. În consecință, în elaborarea planului de campanie, Comandamentul sovietic avea în vedere două ipoteze: prima consta în organizarea unei apărări ferme prin care se urmărea uzarea inamicului și apoi trecerea la contraofensivă; a doua ipoteză, trecerea la executarea unor acțiuni ofensive, care urmau să fie declanșate fără a mai aștepta ofensiva inamicului, în cazul în care acesta avea să întârzie mult⁴⁶. „Așadar – comentează mareșalul Jukov –, trecerea trupelor noastre la apărare n-a fost – indiscutabil – un act forțat, ci unul riguros premeditat, iar momentul trecerii la ofensivă urma să fie ales de Marele cartier general în funcție de situație. Aveam intenția să nu ne grăbim cu fixarea lui, dar nici să nu-l întârziem”⁴⁷.

În perioada premergătoare începerii luptelor, Comandamentul sovietic a stabilit o serie de măsuri care, din punct de vedere metodologic al pregătirii unei mari bătălii, sunt foarte instructive. În scopul îmbunătățirii structurilor fronturilor și armatelor, prin creșterea gradului de integrare al acestora s-a dispus: introducerea în organica acestora a unor unități de artilerie, de aruncătoare de mine, mijloace de legătură; diviziile de infanterie au primit armament automat perfecționat și modele noi de tunuri antitanc (tunul de 57 mm), pentru a le îmbunătăți conducerea și a le spori capacitatea combativă, diviziile de infanterie au fost structurate în corpuri de armată; s-au creat noi mari unități de artilerie, de aruncătoare de mine și de artilerie cu reacție, dotate cu instalații de calitate superioară; s-au creat brigăzi, divizii și corpuri de artilerie care au fost incluse în rezerva Comandamentului suprem, pentru a se asigura o mare densitate de foc pe direcțiile principale; fronturile și apărarea antiaeriană a teritoriului au trimis ca întărire divizii de artilerie antiaeriană; s-au luat măsuri speciale pentru sporirea producției de tancuri și de autotunuri⁴⁸. Până la declanșarea acțiunilor, au fost create și bine încadrate, în afară de corpurile mecanizate și corpurile de tancuri independente existente, încă 5 armate de tancuri cu o nouă organizare, care aveau în compunere, de regulă, 2 corpuri de tancuri și

⁴⁵ J. Iakubovski, *op.cit.*, p. 123.

⁴⁶ G. K. Jukov, *op.cit.*, p. 519.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 522-523.

1 corp mecanizat; au fost create suplimentar 18 regimente de tancuri grele necesare ruperii apărării inamicului. Făcând o apreciere generală asupra rolului trupelor blindate în operația de la Kursk, mareșalul I. Iakubovski, care în tot timpul războiului a luptat în unități și mari unități de tancuri, scrie că: „În această bătălie trupele blindate au fost întrebuițate de ambele părți în proporții care nu și-au avut egal în întreaga istorie a celui de-al doilea război mondial. La bătălie au participat – continuă Iakubovski – din partea noastră aproximativ 4.350 tancuri și autotunuri, iar din partea inamicului aproximativ 2.700 tancuri”⁴⁹.

În ce privește aviația, sovieticii au acționat pentru realizarea de noi tipuri de avioane performante: La-5, IAK-9, PE-2, TU-2, IL-4 etc. „Până la începutul verii – scrie Jukov – aproape întreaga aviație a fost reînvestită cu material nou și au fost constituite noi unități și mari unități de aviație în rezerva Comandamentului suprem, din care opt corpuri de aviație cu acțiune îndepărtată”⁵⁰. În urma acestor schimbări s-a ajuns ca forțele aeriene militare sovietice să depășească numeric aviația germană. În același timp, s-a asigurat fiecărui front propria sa armată aeriană cu un efectiv de 700-800 de avioane⁵¹. Referindu-se la problema dotării, generalul S.M. Ștemenko scrie că „armata noastră dispunea acum de o tehnică de luptă foarte variată, care prin calitatea și cantitatea ei era la înălțimea mijloacelor de luptă ale inamicului. Desigur – continuă generalul – „ca totdeauna în război, aveam mai puțină tehnică decât am fi vrut, dar apusese definitiv timpul când ea era repartizată în cantități insignifiante. Acum ni se părea straniu că odinioară Stalin repartiza personal, bucată cu bucată, puștile antitanc, aruncătoarele de mine și tancurile”⁵².

După discuții repetate și o îndelungată meditație, Stalin a luat hotărârea fermă de a înfrunta ofensiva trupelor germane cu focul apărării adânc eșalonate, cu lovituri puternice de aviație și cu contralovituri ale rezervelor operative și strategice. „După ce inamicul avea să fie epuizat și decimat, o contralovitură puternică executată pe direcțiile Belgorod, Harkov și Orel urma să-i dea lovitura de grație. Apoi trupele noastre trebuiau să întreprindă operații ofensive adânci pe toate direcțiile importante”⁵³.

ORGANIZAREA APĂRĂRII DE CĂTRE TRUPELE SOVIETICE.
Pregătind operația de apărare, Comandamentul suprem sovietic a hotărât:

⁴⁹ I. Iakubovski, *op.cit.*, p. 140.

⁵⁰ G.K. Jukov, *op.cit.*, p. 523.

⁵¹ *Ibidem*, p. 523.

⁵² S.M. Ștemenko, *op.cit.*, p. 140.

⁵³ G.K. Jukov, *op.cit.*, p. 527-528.

stabilirea grupărilor inamicului și modul în care sunt concentrate și dispuse pentru ofensivă; urma executarea unui puternic foc cu toate categoriile de artilerie și aruncătoare de mine, precum și o puternică lovitură de aviație, folosindu-se în acest scop aviația tuturor fronturilor și a celor neangajate și cea cu acțiune îndepărtată a Comandamentului suprem⁵⁴. La 30 iunie 1943, I.V. Stalin a acerut mareșalului G.K. Jukov să se deplaseze la Frontul central, comandat de generalul K.Rokossovski, să rămână pe loc pentru a-l coordona⁵⁵. În același timp, mareșalul Vasilevski a fost trimis la Frontul Voronej, comandat de generalul N.F. Vatutin.

În urma examinării inamicului, Comandamentul sovietic a ajuns la concluzia, care ulterior se va dovedi că nu a fost exactă, că acesta va concentra majoritatea forțelor și mijloacelor la flancul stâng, respectiv drept sovietic, dând lovitura principală în fâșia Frontului central. Ca urmare, în fâșia acestui front, de 95 de km, au fost concentrate 58% din diviziile de infanterie, 70% din artilerie și 87% din tancuri și artileria autopropulsată⁵⁶. Pe unele direcții, considerate a fi cele mai importante, adâncimea apărării a fost până la 150-190 km; densitatea medie a artileriei a fost de 35 guri de foc, din care 10 antitanc, pe km de front, iar în fâșia Armatei 13, aflată într-o fâșie în care se credea, justificat că inamicul va executa lovitura principală, această densitate a fost mai mare. Cum se va constata, inamicul a executat lovitura principală în fâșia Frontului Voronej. „Pe toate direcțiile expuse atacului tancuri – scrie Jukov – apărarea era formată din puncte de sprijin și raioane antitanc. Afară de artilerie și de tancuri, s-a folosit pe scară largă plantarea minelor, s-au săpat șanțuri antitanc, escarpe, s-au amenajat diferite alte mijloace genistice de baraj. Au fost utilizate pe larg detașamente mobile de baraj și rezerve antitanc⁵⁷. Comandamentele sovietice s-au ocupat completarea cu efective, în primul rând a diviziilor de infanterie, acestea crescând de la 4.500-5.000 de soldați, cu mult sub efectivele diviziilor germane.

În dispozitivul strategic de ansamblu a fost inclus și Frontul de rezervă, numit și de stepă, comandat de generalul Ivan Konev, care va juca un rol foarte important, ca eșalon doi operativ, iar apoi în faza contraofensivei.

O atenție deosebită a acordat Comandamentul sovietic întrebuirii cât mai eficientă a aviației. Astfel, acoperirea trupelor sovietice din ieșindul de la Kursk a fost asigurată de trei armate aeriene (2, 5 și 16) și de două divizii de aviație de vânătoare care aparțineau apărării antiaeriene a teritoriului, asigurând acoperirea trupelor în bune condiții.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 528.

⁵⁵ *Ibidem*; K.K. Rokossovski, *op.cit.*, p. 266-267.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 245.

⁵⁷ G.K.Jukov, *op.cit.*, p. 535-536.

În vederea mării confruntări, de la Kursk, care se profila, Comandamentul sovietic a angajat următoarele forțe și mijloace: 1.330.000 de combatanți; peste 3.600 de tancuri și autotunuri; 20.000 de tunuri; 3.130 de avioane, inclusiv avioane cu acțiune îndepărtată⁵⁸.

CONTRAPREGĂTIREA DE ARTILERIE EXECUTATĂ DE ARMATA SOVIETICĂ.

Comandamentul sovietic era la curent cu ziua și ora începerii ofensivei germane – 5 iulie, orele 03.00. Sovieticii au încercat o inovație, anume, executarea unei pregătiri de artilerie cu scopul de a-i produce pierderi inamicului, a-i disocia dispozitivul de luptă și, în final, a-l determina să amâne sau să întârzie declanșarea ofensivei. Artileria sovietică a deschis focul la orele 2 și 20 de minute cu 500 piese de artilerie, 460 aruncătoare de mine și 100 de aruncătoare cu reacție. „Ca urmare – scrie – mareșalul K. Rokossovski – „inamicul a suferit pierderi mari, mai ales în artilerie, iar sistemul de conducere a trupelor i-a fost dezorganizat”⁵⁹. În schimb, mareșalul G. K. Jukov este de părere că efectul a fost limitat deoarece acțiunea a început prea devreme, fiind noapte, obiectivele nu au putut fi observate, inamicul se afla la distanță, în lucrările genistice, nu pe baza de plecare la atac, tancurile erau adăpostite în raioanele de așteptare, și nu în raioanele de plecare la ofensivă. Între cauze, Jukov afirmă că: „Nu fuseseră identificate încă exact locurile de concentrare pe baza de plecare și dispunerea concretă a obiectivelor în noaptea de 4 spre 5 iulie”⁶⁰. Nici bombardamentul aviației sovietice nu a fost mai eficient datorită întinericului, iar în zori inamicul avea aviația ridicată. Deși adversarul a suferit unele pierderi și-a revenit repede, a reconstituit dispozitivele de luptă și peste 2-2,5 ore a trecut la ofensivă. Mareșalul Jukov recunoaște că efectul ar fi fost mult mai mare: „Dacă am fi organizat mai bine contrapregătirea...”⁶¹. Se consideră că efectul acțiunii ar fi fost altul dacă acțiunea de contrapregătire de artilerie s-ar fi declanșat mai târziu cu 30-60 de minute.

DESFĂȘURAREA BĂTĂLIEI. Conform planului, la 5 iulie, între orele 04.30 și 05.00, aviația și artileria inamicului au concentrat focul asupra trupelor Frontului central, cel mai greu fiind lovită, cum sovieticii se așteptau, Armata 13, iar după 30 de minute, inamicul a trecut la ofensivă.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 537; Mareșalul K.K. Rokossovski folosește cifre diferite de cele afirmate de mareșalul G.K. Jukov.

⁵⁹ K.K. Rokossovski, *op.cit.*, p. 257.

⁶⁰ G.K. Jukov, *op.cit.*, p. 542.

⁶¹ *Ibidem*, p. 542-543.

După atacuri repetate, cu prețul unor însemnate pierderi, în cursul zilei de 5 iulie, adversarul a pătruns 5-6 km în raionul Olhovata și în alte câteva locuri. Ofensiva lui a continuat până la 9 iulie. În fâșia Frontului Voronej; cu o zi înainte, pe 4 iulie, inamicul a executat, la orele 16.10, o cercetare prin luptă, iar la 5 iulie a trecut la ofensivă, folosind 450 de tancuri; primul atac a fost respins, însă introducând în luptă tancuri *Tigru*: „inamicul a dezvoltat pătrunderea”. Din analiza acțiunilor desfășurate de inamic – scrie Jukov – se simțea că în raionul Belgorod trupele sale erau conduse de generali cu mai multă experiență⁶². Reamintim că trupele de pe această direcție, care atacau în fâșia Frontului Voronej erau conduse în adevăr de generali germani cu experiență: Armata 4 tancuri era comandată de generalul Herman Hoth, Grupul de tancuri de generalul Kempff, iar comanda generală aparținea feldmareșalului Erick Manstein. Trupele germane au pătruns pe direcția Oboian și Korocea, cea mai puternică lovitură s-a produs însă în raionul Belgorod. În prima zi a ofensivei, în fâșia Frontului central, s-a conturat clar direcția loviturii principale a inamicului. „Eforturile lui – scrie Rokossovski, comandantul frontului – nu erau îndreptate în lungul căii ferate, așa cum prevedea a doua variantă ipotetică a planului nostru de apărare, ci era mai la vest, spre Olhovata”⁶³ ceea ce a determinat măsuri corespunzătoare. După 6 zile de ofensivă, cu pierderi mari, inamicul a pătruns, – scrie – Rokossovski – 6-12 km, după care a încetat ofensiva⁶⁴. În schimb, – remarcă mareșalul – „Vecinul nostru din stânga, Frontul Voronej, a reușit și el să oprească inamicul, care pătrunsese aici pe o adâncime de 35 km. Lui Vatutin i-au fost de mare ajutor rezervele create de Cartierul general. Trupele Frontului Voronej erau întărite mereu cu unități de la Frontul de rezervă. Ulterior, acest front de rezervă, care între timp primise denumirea de Frontul de stepă, a trecut la ofensivă și a respins inamicul pe vechile poziții”⁶⁵.

BĂTĂLIA DE TANCURI DE LA PROHOROVKA. După o pătrundere de circa 30 de km, după unii 35 km, întâmpinând rezistență sporită, la 10 iulie, inamicul și-a regrupat forțele și a schimbat direcția de înaintare, spre localitatea Prohorovka, situată la dreapta față de direcția de înaintare inițială, astfel încât: „Spre sfârșitul zilei de 11 iulie – scrie Jukov –, în sectorul Frontului Voronej a intervenit o criză periculoasă în mersul

⁶² *Ibidem*, p. 547

⁶³ K. Rokossovski, *op.cit.*, p.260

⁶⁴ *Ibidem*, p. 265

⁶⁵ *Ibidem*.

bătăliei”⁶⁶. Cu aprobarea comandantului suprem au fost introduse în bătălie, din rezerva sa, Armata 5 de gardă și Armata 5 tancuri de gardă; Armata 5 tancuri avea aproape 800 de tancuri T-34 și autotunuri. Prin luptele duse de armatele 6 de gardă, 1 tancuri și 7 de gardă înaintarea inamicului a fost încetinită, producându-i mari pierderi. La 12 iulie s-a produs langa localitatea Prohorovka cea mai mare bătălie de tancuri din istoria războaielor. La aceasta batalie au participat de ambele parti peste 1200 de tancuri, sprijinite de aviație⁶⁷. Deși raportul de forte au fost relativ egal, Armata 5 de tancuri sovietica a castigat bătălia, al carui rezultat s-a dovedit decisiv. Pierzând într-o singură zi peste 350 de tancuri și peste 10.000 de combatanți, trupele germane au fost nevoite să treacă în apărare, ziua de 12 iulie 1943 marcând sfârșitul ofensivei germane.⁶⁸ „În cursul zilei de 12 iulie – scrie Jukov –, în sectorul Frontului Voronej s-a desfășurat o mare bătălie a tanchiștilor, artileriștilor, pușcașilor și aviatorilor, care pe direcția Prohorovka a atins o înverșunare deosebită”⁶⁹. Incepând cu 16 și 17 iulie, inamicul a încetat definitiv înaintarea și a început retragerea.

ETAPA A DOUA A BĂTĂLIEI – CONTRAOFENSIVA FORTELOR SOVIETICE. Operația, pregătită din timp, a avut numele de cod „KUTUZOV” și s-a executat pe direcția Orel, pe care au acționat trupele fronturilor Central, Breansk, aripa stângă a Frontului de vest, având drept scop fracționarea grupării inamice și nimicirea ei pe părți. Trupele Frontului Breansk au trecut la ofensivă la 12 iulie, însă, cum menționează mareșalul Iakubovski: „au întâmpinat o rezistență înverșunată din partea inamicului. Zona tactică a apărării germane a fost ruptă abia către sfârșitul zilei de 13 iulie. Dar nici după asta ritmul de înaintare a trupelor noastre n-a crescut”⁷⁰. La 5 august au fost eliberate orașele Orel și Belgorod. Mareșalul Iakubovski, care a participat la această bătălie cu Brigada 91 tancuri, în compunerea Armatei 3 tancuri, face o serie de aprecieri privind întrebuințarea trupelor de tancuri în bătălia de la Kursk. În acest sens, el scrie că: „în operația de la Orel armatele de tancuri n-au fost introduse în ruptură, așa cum s-a procedat în mod obișnuit în operațiile din perioada a treia a războiului”⁷¹, ci au fost întrebuințate în eșalonul întâi al frontului. Acest neajuns se va corecta, astfel că, în operația Belgorod- Harkov, care a

⁶⁶ G.K. Jukov, *op.cit.*, p.548

⁶⁷ *Marea conflagrație a secolului XX* ...p. 296.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 298.

⁶⁹ G.K. Jukov, *op.cit.*, p.549.

⁷⁰ I. Iakubovski, *op.cit.*, p.126.

⁷¹ *Ibidem*, p.141.

fost executată de fronturile Voronej și de Stepă, „armatele 1 și 5 de tancuri au fost introduse în bătălie pentru desăvârșirea ruperii fâșiei principale de apărare și dezvoltarea succesului în adâncimea operativă”⁷². Va urma un nou salt pe drumul creării unui sistem de întrebuințare a marilor unități de tancuri în luptă și operație, după model german, constituirea acestora în grupări mobile puternice la fiecare front, care, spre deosebire de trecut, aceste grupări „se introduceau în ruptură, de regulă, după ce armatele de arme întrunite cucereau fâșia principală de apărare; ele rupeau fâșia a doua, după care dezvoltau succesul în adâncimea operativă”⁷³. Acest procedeu, însușit cu mare întârziere de către sovietici se va permanentiza și va fi folosit în toate operațiile importante: armatele 2 și 5 tancuri în operația din Bielorusia; Armata 1 tancuri în operația de la Lvov - Sandomir; Armata 6 tancuri în operația Iași-Chișinău; Armata 5 tancuri în operația din Prusia Orientală. Aceste armate de tancuri „au fost introduse în ruptură – menționează Iakubovski – după ce armatele de arme întrunite au cucerit întreaga zonă tactică a apărării inamicului, adică fâșia principală și a doua”⁷⁴, la rândul său, mareșalul Jukov, subliniază că „În bătălia de la Kursk au fost întrebuințate pentru prima dată pe scară largă, în procesul contraofensivei, mari unități și mari grupări operative de tancuri care, într-un șir de cazuri, au fost factorul decisiv al manevrei operative, mijlocul de dezvoltare impetuoasă a succesului în adâncime și de ieșire la drumurile de spate ale grupărilor inamicului”⁷⁵. Datorită numărului redus de tancuri, față de cerințele mari ale frontului, sovieticii au folosit pe unele direcții, îndeosebi pe flancuri, grupări mobile mixte hipo-mecanizate.

Ațiunea fronturilor Voronej și de Stepă, cu numele de cod „RUMEANȚEV”, care la 25 iulie au ajuns la limita dinainte a apărării germane, însă nu au putut trece la ofensivă decât după 8 zile, după ce și-au completat efectivele și stocurile. Deși Stalin îi grăbea, justificat, să reia cât mai repede înaintarea, referindu-se la acest episod, mareșalul Jukov face o apreciere cu valoare de principiu când spune că: „O operație ofensivă bine calculată și pregătită trebuie să garanteze nu numai executarea cu succes a ruperii zonei tactice și operative a apărării inamicului, dar și o asemenea desfășurare a ofensivei, care să asigure condițiile necesare pentru acțiunile ofensive ulterioare”⁷⁶.

⁷² *Ibidem.*

⁷³ *Ibidem.*

⁷⁴ K. Jukov, *op.cit.*, p.568.

⁷⁵ *Ibidem.*, p.553.

⁷⁶ *Ibidem.*, p.568.

La contraofensiva din zona Kursk, din partea forțelor sovietice au participat 22 de armate de camp, 5 armate de tancuri, 6 armate aeriene .

Contraofensiva armatei sovietice s-a desfășurat pe două direcții strategice convergente, iar debutul lor a fost desincronizat în timp. De pildă, trupele din raionul Belgorod au început acțiunea la 3 august, la 20 de zile față de fronturile Central, Breansk și de vest, întrucât, cele trei fronturi au avut nevoie de mai puțin timp pentru pregătirea contraofensivei; pe cealaltă direcție s-a întârziat deoarece Frontul Voronej a avut pierderi mari în oameni și materiale și i-a trebuit timp pentru completare, iar Frontul de stepă a întârziat că nu a avut întregul plan pus la punct. Mareșalul Jukov scrie că: „Planul principal al acestei contraofensive, elaborat și aprobat de Comandamentul suprem în luna mai, fusese corectat și discutat în repetate rânduri la Marele cartier general în cursul bătăliei de apărare. Acesta era planul etapei a doua a înfrângerii trupelor germane în raionul Orel, Belgorod și Harkov. El constituia, așadar – încheie Jukov – o parte a planului întregii operații din vara anului 1943⁷⁷.

Potrivit mareșalului I. Iakubovski, în cele 50 de zile de lupte, trupele germane au pierdut aproximativ o jumătate de milion de oameni, circa 1.500 de tancuri, 3.000 de tunuri și peste 3.500 de avioane⁷⁸.

Bătălia de la Kursk, încheiată cu victoria armatei sovietice asupra celei germane este considerată de analiștii militari ca fiind una dintre cele mai mari confruntări din al doilea război mondial, care a urmat victoriilor de la Moscova și Stalingrad. În același timp, bătălia de la Kursk se înscrie în rândul marilor bătălii din istoria militară universală, reprezentând o valoroasă contribuție la dezvoltarea artei militare a epocii. Prin operația ofensivă întreprinsă în zona Kursk „Comandamentul german a făcut o ultimă încercare de a schimba cursul războiului în favoarea sa. După aceste înfrângeri, trupele germane, nu numai că nu au reușit să recucerească inițiativa strategică și să-și ia revanșa pentru dezastrul de la Stalingrad. Comandamentul german „a fost nevoit să renunțe definitiv la ofensivă și să adopte apărarea pe tot frontul”⁷⁹. După mai bine de doi ani de război, după numeroase înfrângeri și victorii, în urma izbânzii de la Kursk, „Comandamentul suprem sovietic era acela care impunea condițiile luptei armate”⁸⁰. În urma bătăliei de la Kursk, la sfârșitul verii și în toamna anului 1943, acțiunea trupelor sovietice s-a transformat într-o ofensivă strategică

⁷⁷ *Ibidem*, p.556.

⁷⁸ I. Iakubovski, *op.cit.*, p.143.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, p.143-144.

grandioasă, în cursul căreia trupele sovietice au zdrobit aproximativ 90 de divizii inamice, au eliberat toată Ucraina din stânga Niprului și au cucerit capete de pod pe Nipru”⁸¹.

Înfrângerile suferite de Germania și aliații ei în anul 1943 pe frontul sovieto-german au avut un puternic impact asupra statelor cuprinse în „Axă”, adâncind criza acestei alianțe. În acel an, Italia a fost scoasă din război; Japonia, care primise puternice lovituri în confruntările cu forțele americane în Oceanul Pacific, renunțase definitiv la intenția de a ataca URSS; România, Ungaria și Finlanda au început să se distanțeze de Germania și, implicit, de „Axă”. Toate aceste fenomene au marcat o importantă schimbare în dinamica celui de al doilea război mondial.

Résumé

Le front sovieto-allemand a continué pendant 1943 d’être le principal théâtre des confrontations militaires dans le déploiement de la seconde guerre mondiale.

La bataille de Kursk, l’une des plus grandes batailles de ce front, mais aussi de la seconde conflagration mondiale, a eu lieu pendant deux étapes: la première, pendant 5-12 juillet 1943, concrétisée par l’offensive allemande et la défense des troupes soviétiques; la deuxième, pendant 12 juillet – 23 août 1943, qui a été la contreoffensive de l’armée soviétique et la retraite de l’armée allemande.

La bataille de Kursk, soldée avec la victoire des troupes soviétiques vers celles allemandes, est considérée l’une de plus grandes de l’histoire militaire universelle, avec de profondes conséquences politico-stratégiques.

Dès maintenant, l’armée allemande n’a plus réussi à exécuter des opérations stratégiques et l’Axe a commencé à s’effiloche.

⁸¹ *Ibidem*, p.144.